

УДК 378.147

DOI:

Вікторія Ворожбіт-Горбатюк, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ТЕХНІКИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСВІД

У статті представлено досвід використання технік розвитку креативності під час реалізації практичної складової освітніх програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Дослідження технік розвитку креативності здійснювалося відповідно до системного наукового підходу у єдності психолого-педагогічних і соціокультурних чинників особистісного та професійного становлення здобувача освіти.

Використано конструктивний генезисний метод для розкриття історичного дискурсу, метод історичний актуалізаційний – для виділення актуального досвіду у сучасних умовах, метод аналізу освітніх програм, порівняння навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, метод педагогічного спостереження для виявлення відповідності змісту засобам особистісного і професійного становлення здобувачів освіти в університеті.

Ключові слова: здобувач освіти; креативність; особистість; синергетичний підхід; університет; якість освіти.

Рис. 1. Літ. 12.

Viktoriia Vorozhbit-Horbatyuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the Education and Innovative Pedagogy Department,
Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University

TECHNIQUES FOR THE DEVELOPMENT OF PERSONAL CREATIVITY: HISTORY, TRENDS, EXPERIENCE

The purpose of the article was to reveal the historical discourse, to study the trends in techniques for the development of individual creativity. The experience of using techniques for the development of creativity during the implementation of the practical component of educational programs for the preparation of applicants of the first (bachelor) level of higher education at the Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University.

The study of creativity development techniques was carried out in accordance with the systematic scientific approach in the unity of psychological-pedagogical and socio-cultural factors of personal and professional formation of the student of education. In the context of a synergistic approach to the development of individual creativity techniques, an environment with a high degree of uncertainty and potential multivariation is provided.

Research methods and procedure: the constructive genesis method was used to reveal the historical discourse, the historical actualization method was used to highlight actual experience in modern conditions, the method of educational program analysis, comparison of educational and methodological support of the educational process at the Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University, a method of pedagogical observation to identify the compliance of the content with the means of personal and professional development of students at the university.

Research results. Creativity is actualized under the condition of an expediently created environment. Creativity is revealed through the acquirer's ability to apply acquired knowledge in non-standard activities, to work with information at the level of an "advanced researcher", to qualitatively increase the level of one's own life activities, the ability to synthesize various fields of knowledge, to communicate constructively, to show socio-cultural and emotional maturity, to implement personal creative projects. Among the techniques of creativity development, emphasis is placed on exploratory or problem-based learning, multimedia, interactive learning resources, game or simulation learning.

Presented are the current results of the work on creating a favorable environment for the formation of creative thinking of students of the first (bachelor) level of higher education at the university: the development of syllabi that ensure the unequivocal understanding of educational goals by all participants in the educational process, the development of methodological support and variable integrated programs based on the principle of "open task", expanding the spectrum of ICT and multimedia in the practice of education.

The development and implementation of partnership cooperation in creating a favorable environment for the

development of the creativity of a higher education student is defined as a promising direction for the further development of the problem.

Keywords: student of education; creativity; personality; synergistic approach; university; quality of education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Креативне мислення в умовах сьогодення виступає не лише значимим компонентом інноваційності – загальної компетентності, наскрізним елементом, що свідчить про прогрес особистісного і професійного зростання. Креативне мислення в умовах формажору є потужним ресурсом стабільності і ознакою духовної самостійності людини. Усі українці перебувають у контраверсійних умовах життєдіяльності. Освіта, фахова підготовка в умовах провадження воєнного стану в Україні, спрямована на формування і реалізації креативного мислення, забезпечує потребу здобувачів, інших учасників освітнього процесу у стабілізації відчуття безпечного, психологічно комфортного освітнього простору, збереження автономності і самоцінності особистості. Командою PISA-2022 креативне мислення віднесено до групи глобальних компетентностей. 30 червня оприлюднено переклад рамкового документа з оцінювання креативного мислення здобувачів освіти, ретрансльовано сутність поняття креативного мислення, його змісту через призму компетентнісного підходу у сучасних закладах загальної середньої освіти, характеристики тестових матеріалів, за допомогою яких можна провести вимірювання рівнів сформованості та оцінювання креативного мислення у підлітків 15-річного віку [4].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика креативного мислення досить широко представлена у предметних і міжгалузевих наукових узагальненнях. Ми зосередили увагу на публікаціях фахівців – фундаторів у розробленні технік креативного мислення – К. Гріффітс [10], П. Торренса [3], публікаціях В. Varbot, В. Heuser [1], R. Sternberg, T. Lubart [2], В. Ворожбіт-Горбапюк [6], С. Вольянської [5], С. Доценко [8], Л. Сліпчишин, О. Стечків [11], які креативне мислення презентували через концепт творчості та міжгалузевої інтеграції. Психолого-педагогічний базис презентовано у колективній монографії монографії під редактуванням Г. Пономарьової [12].

Формування мети статті (постановка завдання). Розкриття історичного дискурсу, вивчення тенденцій технік розвитку креативності особистості. Представлено досвід використання

технік розвитку креативності під час реалізації практичної складової освітніх програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Методи і процедура дослідження передбачали: виділення конструктивних досягнень в історії світової і вітчизняної педагогічної думки за допомогою конструктивного генезисного, історичного актуалізаційного методів. Метод аналізу освітніх програм, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, педагогічного спостереження для виявлення відповідності змісту засобам особистісного і професійного становлення здобувачів освіти в університеті, аналітика інтерактивної дошки padlet.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Креативне мислення впливає на якість освіти. Упродовж 2021–2022 рр. у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди започатковано ініціативу з розроблення освітньо-професійної програми “Освітологія”, гарант – доктор педагогічних наук, професор Л. Зеленська [9]. Визначальною для цієї освітньо-професійної програми є реалізація індивідуальної освітньої траєкторії здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти. Це передбачає системну роботу з формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти креативного мислення.

Креативність ми розглядаємо як здатність особистості нестандартно бачити шляхи подолання проблеми, застосовувати критичне сприймання і аналітику для прийняття конструктивних рішень у різних сферах життєдіяльності. Креативне мислення через призму діяльнісного підходу передбачає нестандартне ефективне розв'язання навчальної проблеми, втілення цього рішення контекстно STEM з елементами творчості [8; 11].

Креативне мислення актуалізується за умови доцільно створеного середовища. Виявляється креативність через уміння здобувача працювати з інформацією на рівні “просунутого дослідника”, якісно використовувати ресурси власної життєдіяльності, уміння синтезувати різні галузі знань, конструктивно спілкуватися, проявляти

Схема 1. Синергетичний підхід у формуванні креативного мислення

соціокультурну та емоційну зрілість. Майбутній педагог, викладач, тьютор, учитель Нової української школи креативне мислення формує для розв'язання концептуальних стратегічних освітніх цілей [7]. У цьому послуговується синергетичним підходом (схема 1). У схемі 1 візуалізовано поетапний процес формування креативного послання у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Як видно зі схеми 1, акцент робиться на створення умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача. Зокрема, фундаментом слугує аналітика і відкритість змістовно-методичного забезпечення реалізованої освітньо-професійної програми “Освітологія”.

Серед технік розвитку креативності, якими послуговуються викладачі з групи забезпечення зазначеної освітньо-професійної програми, акцент зроблено на дослідницьке, проблемне навчання, ресурси мультимедійного, інтерактивного навчання, ігрового, імітаційного навчання.

Дослідження технік розвитку креативності нами здійснювалося відповідно до системного наукового підходу у єдності психолого-педагогічних і соціокультурних чинників особистісного і професійного становлення здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти. У контексті синтезуючого синергетичного підходу техніки розвитку креативності особистості передбачають створення середовища з високим ступенем невизначеності

і потенційної багатоваріантності. Наприклад, у структурі розроблених силабусів досить часто використовуються відкриті задачі, завдання з неповним переліком фактичних даних, проблемні, а також дослідницького спрямування. У такий спосіб викладачі з групи забезпечення створюють креативне дослідницьке поле для підготовки магістерських робіт, долучають здобувачів до розроблення методичного забезпечення і варіативних інтегрованих програм за принципом “відкритої задачі”, розширюють спектр ІКТ і мультимедіа у навчанні. Цим самим ми забезпечуємо важливу стратегічну задачу формування фахової компетентності – інноваційності [7]. Ця компетентність саме й відзеркалює рівень сформованого креативного мислення майбутніх фахівців за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки, дає змогу реалізувати ідеї навчання упродовж життя, неперервна життєтворчість. Зазначимо тут, що за цільовими і змістовими ознаками компетентність інноваційності перегукується із наскрізною компетентністю творчості, творчого мислення, продукування нових ідей або використання ідеї в новому значенні [7].

У практиці реалізації освітньо-професійної програми “Освітологія” використовуються традиційні техніки. Серед них: спільне читання і перегляд фільмів, дидактичного відео з використанням методичних прийомів реалізації індивідуального підходу В. Сухомлинським. Ведення блогу, створення підкастів, мудбордів, презентування таких на інтерактивних дошках,

академічна соціалізація з елементами авантюризму, колективні творчі справи, соціальні проекти – творча ретроспектива родинної педагогіки і теорії виховання почуття захищеності особистості в колективі А. Макаренка.

З-поміж інноваційних технік креативного мислення, у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди використовуються метод аналізу творчої ідеї за В. Діснеєм, метод капелюхів Едварда Де Боно, метод синектики Дж. Гордона. Популярними серед здобувачів є практики створення дидактичних ситуацій, організації світового кафе з використанням карток В. Проппа.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Техніки розвитку креативності особистості презентовано на підставі досвіду освітнього процесу у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, освітньо-професійна програма “Освітологія”. У статті зроблено наголос на необхідності створення доцільного середовища, коли змістово-методичне забезпечення освітніх компонент, силабуси спонукають здобувача працювати з інформацією на рівні просунутого дослідника, в новій ситуації використовувати набутий досвід, синтезувати різні галузі знань, конструктивно взаємодіяти з усіма учасниками навчального процесу. З-поміж традиційних технік викладачі послуговуються конструктивним досвідом В. Сухомлинського і А. Макаренка, новаційні техніки представлені напрацюваннями В. Діснея, Е. де Боно, Дж. Гордона, В. Проппа.

Перспективним напрямом подальшого розроблення проблеми визначено розроблення і реалізацію партнерської співпраці у створенні сприятливого середовища для розвитку креативності здобувача вищої освіти із групами стейхолдерів, долучення здобувачів до просвітницького волонтерства, розроблення і реалізації соціальних проєктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barbot, B. & Heuser, B. Creativity and Identity Formation in Adolescence: A Developmental Perspective, in *The Creative Self*, Elsevier, 2017. <http://dx.doi.org/10.1016/b978-0-12-809790-8.00005-4>
2. Sternberg R. J., Lubart T. I. *Defying the crowd: Cultivating creativity in a culture of conformity*. New York: Free Press, 1995. 336 p.
3. Torrance E. *Mentor Relationships: How they Aid Creative Achievement, Endure, Change and Die*. 1984. Bearly, 1984.

4. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової ; наукове редагування Т. Вакуленко та ін. Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. 131 с.

5. Бабак А., Вольянська С. Креативне мислення – ключова компетентність педагога ХХІ століття. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2021. № 51. <https://doi.org/10.34142/23128046.2021.51.02>

6. Ворожбіт-Горбатюк В., Бабак А. Педагогічний університет як простір розвитку креативного мислення здобувача вищої освіти. *Грааль науки*. № 11 : за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції “Modern science: concepts, theories and methods of basic and applied research”, 24 грудня 2021 року ГО “Європейська наукова платформа” (Вінниця, Україна) та ТОВ “International Centre Corporate Management” (Відень, Австрія). DOI 10.36074/grail-of-science.24.12.2021.088

7. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>

8. Доценко С. О., Гавриш І. В., Щербакова О. О. STEM-освіта як засіб підвищення творчого потенціалу особистості в рамках науково-педагогічного проєкту “Інтелект України”. *Perspectives of research and development : collection of scientific articles*. Dublin, Ireland : SAUL Publishing Ltd., 2017. pp. 119–125.

9. Освітньо-професійна програма “Освітологія”. URL : http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96programi/Osvitni_programu_magistr/2021_rik/Osvitologiya.pdf

10. Посібник з креативного мислення. Кріс Гріффітс, Меліна Кості. 2020. Київ. С. 17–29.

11. Сліпчишин Л., Стечкевич О. Особливості впровадження STEAM підходу у вищу освіту. *Молодь і ринок*. № 2/200, 2022. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.255992>

12. Технології розвитку креативних здібностей майбутніх учителів : монографія. Г. Ф. Пономарьова та інші. Харків : Видавець О. А. Мірошниченко, 2019. 272 с.

REFERENCES

1. Barbot, B. & Heuser, B. (2017). Creativity and Identity Formation in Adolescence: A Developmental Perspective, in *The Creative Self*, Elsevier, <http://dx.doi.org/10.1016/b978-0-12-809790-8.00005-4> [in English].
2. Sternberg, R. J. & Lubart, T. I. (1995). *Defying the crowd: Cultivating creativity in a culture of conformity*. New York: Free Press, 1995. 336 p.

3. Torrance, E. (1984). Mentor Relationships: How they Aid Creative Achievement, Endure, Change and Die. Bearly. [in English].
4. PISA-2021: ramkovyi dokument shchodo otsiniuvannia kreatyvnoho myslennia (chornovi variant, tretia redaktsiia) [framework document on assessment of creative thinking]. Translation from English K. Shumova; (Ed.). T. Vakulenko ta in. Kyiv, 131 p. [in Ukrainian].
5. Babak, A. & Volianska, S. (2021). Kreatyvne myslennia – kliuchova kompetentnist pedahoha 21 stolittia [Creative thinking is the key competence of a 21st century teacher]. *Theory and methods of teaching and education*. No. 51. <https://doi.org/10.34142/23128046.2021.51.02> [in Ukrainian].
6. Vorozhbit-Horbatiuk, V. & Babak, A. (2021). Pedagogichniyi universytet yak prostir rozvytku kreatyvnoho myslennia zdobuvacha vyshchoi osvity [The Pedagogical University as a space for the development of creative thinking of a student of higher education]. *Hraal nauky. № 11 : za materialamy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – The grail of science*. No. 11: based on the materials of the II International Scientific and Practical Conference “Modern science: concepts, theories and methods of basic and applied research”. On December 24, 2021, the NGO “European Scientific Platform” (Vinnytsya, Ukraine) and the LLC “International Center Corporate Management” (Vienna, Austria). DOI 10.36074/grail-of-science.24.12.2021.088 [in Ukrainian].
7. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity (2020). [State standard of basic secondary education]. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Dotsenko, S. O., Havrysh, I. V. & Shcherbakova, O. O. (2017). STEM-osvitya yak zasib pidvyshchennia tvorchoho potentsialu osobystosti v ramkakh naukovopedagogichnoho proektu “Intellect Ukrainy” [STEM education as a means of increasing the creative potential of an individual within the scientific and pedagogical project “Intellect of Ukraine”]. *Perspectives of research and development : collection of scientific articles*. Dublin, Ireland. pp. 119–125. [in Ukrainian].
9. Osvitno-profesiina prohrama “Osvitlohiiia” (2021). [Educational and professional program “Education”]. Available at: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_magistr/2021_rik/Osvitologiya.pdf [in Ukrainian].
10. Posibnyk z kreatyvnoho myslennia (2020). [Guide to creative thinking]. Kris Griffiths, Melina Kosti. Kyiv, pp. 17–29. [in Ukrainian].
11. Slipchyshyn, L. & Stechkevych, O. (2022). Osoblyvosti vprovadzhennia STEAM pidkhodu u vyshchu osvitu [Peculiarities of implementing the STEAM approach in higher education]. *Youth & market*. No. 2/200. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.255992> [in Ukrainian].
12. Tekhnolohii rozvytku kreatyvnykh zdibnostei maibutnikh uchyteliv (2019). [Technologies for the development of creative abilities of future teachers]. *Monograf*. (Ed.) H. F. Ponomarova et al. Kharkiv, 272 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.06.2022

“Емоційне сприймання – це взагалі азбука всякого виховання; тільки той, хто оволодів нею в дитячі роки, здатний швидко і свідомо читати світ людини”.

*Василь Сухомлинський
педагог, публіцист, письменник*

“Я віддаю перевагу тому, що можна побачити, почути і вивчити”.

*Теракліт Ефеський
давньогрецький філософ*

“І чим більше я розмірковую, тим більше дві речі сповнюють мою душу новим подивом і наростаючою побожністю: зоряне небо наді мною та моральний закон у мені”.

*Іммануїл Кант
німецький філософ*

